

Adam Kwiecień

Poradnik obywatela

Co możemy zrobić, gdy zetkniemy się
z mową nienawiści?

Wydanie II, poprawione i rozszerzone

Warszawa, kwiecień 2011

Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii

zeszyt **5**

*Serdecznie dziękuję Panu Mecenasowi Stefanowi Cieśli za współpracę przy pisaniu **Poradnika** i za cenne uwagi.*

Adam Kwiecień

Wydanie II, poprawione i rozszerzone, 2011

Wydanie I, 2010, w ramach projektu „Prawo przeciw nienawiści”

Opracowanie graficzne

Michał Braniewski

Redakcja językowa

Marek Gumkowski

Projekt jest realizowany dzięki wsparciu udzielonemu przez Trust for Civil Society w Europie Środkowej i Wschodniej oraz Fundację im. Stefana Batorego

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Wstęp

Większość z nas pewnie nie zdaje sobie sprawy, że kwestia mowy nienawiści oraz czynów wynikających z nienawiści - na tle narodowościowym, rasowym czy etnicznym - jest uregulowana w polskim kodeksie karnym, a za przestępstwa „z nienawiści” grozi kara bezwzględnego pozbawienia wolności. Ponadto każdemu przysługuje możliwość dochodzenia swoich roszczeń na drodze cywilnej.

Często ciężko jest nam stwierdzić, czy zostało popełnione przestępstwo bądź mamy po prostu obawy przed wizytą na komisariacie policji i udziałem w postępowaniu karnym, więc nie reagujemy. Mamy nadzieję, że Poradnik pomoże podjąć decyzję i ułatwi ewentualną interwencję.

Adam Kwiecień

Definicja mowy nienawiści

Termin „mowa nienawiści” jest polskim odpowiednikiem anglojęzycznego terminu „hate speech”. W myśl definicji, którą tu proponujemy, pojęcie to obejmuje np. wypowiedzi ustne i pisemne, rysunki, utwory muzyczne, które lżą, oskarżają, wyszydają i poniżają grupy i jednostki z powodów takich jak przynależność rasowa, etniczna i religijna, a także płeć, orientacja seksualna oraz kalectwo. Ta definicja jest próbą uogólnienia tego, jak „mowa nienawiści” rozumiana jest przez instytucje walczące z rasizmem i ksenofobią¹.

Dochodzenie praw na drodze cywilnej

W dużym uproszczeniu można powiedzieć, że dwie gałęzie prawa umożliwiają zwalczanie „mowy nienawiści”. Pierwszą z nich jest „prawo cywilne”, drugą „prawo karne”.

Zgodnie z art. 24 §1 kodeksu cywilnego (k.c.), ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności, ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny.

Jednym z dóbr osobistych jest nasze prawo do tego, aby nasze przekonania, nasze poczucie przynależności narodowej, etnicznej, religijnej nie było obrażane. Oznacza to, że jeżeli czujemy się osobiście dotknięci „mową nienawiści”, to mamy interes prawny i na podstawie k.c. możemy domagać się, aby właściwy Sąd nakazał zaniechania stosowania „mowy nienawiści”, a także, aby zasądził określone „zadośćuczynienie” za naruszenie naszych praw.

1 Def. za <http://or.icm.edu.pl/monitoring3.htm>

Głównym argumentem przemawiającymi za podjęciem działań w ramach prawa cywilnego jest to, że przez cały czas procesu jesteśmy aktywnymi uczestnikami procesu i możemy kształtować jego tok. Negatywnym jest konieczność poniesienia kosztów sądowych w wysokości 500 zł, ale sąd może nas z tego zwolnić, jeśli uzna, że nasza sytuacja materialna to uzasadnia.

Wystąpienie na drogę postępowania karnego

Art. 304. § 1. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepis art. 191 § 3 stosuje się odpowiednio.

To artykuł 304 kodeksu postępowania karnego - przepis bardzo ważny dla każdego obywatela. Poinformowanie organów ścigania o popełnionym przestępstwie jest nie tylko naszym prawem, ale wręcz obywatelskim obowiązkiem. Nie jesteśmy jednak w stanie skutecznie wypełniać tego obowiązku, nie wiedząc, jakie czyny są przestępstwami i co należy zrobić, gdy jesteśmy świadkiem zdarzenia, które, jak podejrzewamy, może być przestępstwem.

W niniejszym poradniku postaram się przedstawić, w jakich wypadkach mamy do czynienia z przestępstwami z art. 119, 256 i 257 kodeksu karnego oraz jakie mamy możliwości działania, gdy widzimy, że ktoś je popełnia.

Artykuł 119 kodeksu karnego

Art. 119. § 1. Kto stosuje przemoc lub groźbę bezprawną wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu jej bezwyznaniowości, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto publicznie nawołuje do popełnienia przestępstwa określonego w § 1.

Przestępstwo z art. 119 k.k. polega na stosowaniu przemocy lub groźby wobec innych ludzi z powodu ich przynależności narodowościowej, etnicznej, rasowej,

politycznej, wyznaniowej lub bezwyznaniowości. Przepęstwem jest równię nawoływanie do takiego zachowania. Jak należy rozumieć ten przepis? Przemoc polega po prostu na użyciu siły fizycznej i nie musi ona być bezpośrednio skierowana przeciwko osobie bądź grupie ludzi, ale równię przeciwko przedmiotom, np. jest nią przebicie opon w samochodzie. Ważny jest motyw takiego działania. Aby zostało popełnione przestęstwo z art. 119 k.k. motywem musi być przynależność narodowościowa, etniczna, rasowa, polityczna, wyznaniowa lub bezwyznaniowość.

Z groźbą mamy do czynienia w sytuacji, gdy groźący daje do zrozumienia, że popełni przestęstwo przeciwko pokrzywdzonemu lub jednej z najbliższych mu osób.

§ 2 tego artykułu mówi o działaniu polegającym na nawoływaniu do popełnienia przestęstwa określonego w § 1 przez namawianie ustne, w formie pisemnej lub za pośrednictwem mediów. Ważne jest, aby nawoływanie miało charakter publiczny, czyli musi być dokonane tak, aby przekaz mógł dotrzeć do nieograniczonego kręgu odbiorców.

Przykłady zachowań wypełniających znamiona przestęstwa z art. 119 k.k. to przemoc fizyczna, naruszenie nietykalności drugiego człowieka, znęcanie się, groźby, pobicie, popchnięcie, grożenie pobiciem, popchnięciem lub zrobieniem innej krzywdy, zniszczenie mienia (np. wspomniane przebicie opon w samochodzie, wybicie szyb okiennych).

Podsumowując, każde zachowanie krzywdzące w sposób fizyczny lub groźba takiego zachowania bądź niszczenie mienia z wyżej opisanych pobudek jest przestęstwem i należy o tym poinformować policję lub prokuratora.

Artykuł 256 kodeksu karnego

Art. 256. Kto publicznie propaguje faszystowski lub inny totalitarny ustrój państwa lub nawołyuje do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Interpretując ten przepis, należałoby zacząć od wyjaśnienia, czym jest faszystowski lub totalitarny ustrój państwa. W komentarzu do kodeksu karnego² czytamy, że faszyzm to skrajnie nacjonalistyczny, antydemokratyczny i antyliberalny kierunek polityczny, zmierzający do stworzenia państwa totalitarnego. Totalitaryzm to system rządów oraz wspierająca go ideologia charakterystyczne dla dwudziestowiecznych państw, a do jego najistotniejszych cech należy istnienie oficjalnej, obowiązującej wszystkich obywateli państwa ideologii, nieustająca rewolucja, istnienie cenzury i intensywnej propagandy.

Wyjaśnijmy teraz, czym jest propagowanie owego ustroju. W rozumieniu art. 256 k.k. propagowanie oznacza zachowanie polegające na takim publicznym prezentowaniu ustroju faszystowskiego lub totalitarnego, które ma na celu przekonanie do niego innych ludzi. Publiczne chwalenie również może zostać uznane za propagowanie.

Poprzez nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość należy rozumieć szerzenie nienawiści i niechęci do innych osób ze względu na wyżej wymienione cechy. Nawoływanie może mieć postać zarówno słowną, pisemną, jak i odbywać się przy użyciu gestów.

Przykłady³ zachowań wypełniających znamiona przestępstwa z art. 256 k.k. to narysowanie na murze swastyki, skrótów SS (zwłaszcza w postaci dwóch tzw. Błyskawic), publiczne przedstawianie pozytywów wynikających z faszystowskiego lub totalitarnego ustroju, wykrzykiwanie haseł „Heil Hitler!” czy „Sieg Heil!” w miejscach publicznych (np. środkach transportu publicznego), narysowanie swastyki na zaparowanej szybie autobusu, publiczne prezentowanie tatuażu z faszystowskim symbolem.

Natomiast np. wypowiedanie pochwał faszyzmu w prywatnej rozmowie czy samo zrobienie sobie tatuażu z faszystowskim lub totalitarnym symbolem nie

2 Np. Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz pod red. Jana Grajewskiego, Zakamycze 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Zolla, Zakamycze 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Wąska, C.H. Beck, Warszawa 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Tadeusza Bojarskiego, LexisNexis, Warszawa 2006

3 Np. sprawy: XV K 5/08, XV K 797/08 (Sąd Rejonowy Białystok), II K 909/06 (Sąd Rejonowy dla Wrocławia - Krzyków), III K 1002/06 (Sąd Rejonowy Bydgoszcz), II K 621/09, VI K 378/08 (Sąd Rejonowy Strzelce Opolskie)

stanowią przestępstwa. Nie każda wypowiedź, w której pojawiają się słowa „Żyd”, „Murzyn” czy „pedał”, jest przestępstwem, ale należy być wyczulonym na z pozoru neutralne wypowiedzi, które mogą mieć jednak bardzo obraźliwy charakter i stanowić przestępstwo.

Artykuł 257 kodeksu karnego

Art. 257. Kto publicznie znieważa grupę ludności albo poszczególną osobę z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub z takich powodów narusza nietykalność cielesną innej osoby, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Przedmiotem ochrony są tu dwie niezwykle ważne wartości - godność i nietykalność człowieka. Czyn z artykułu 257 k.k. polega na publicznym znieważeniu grupy ludności albo osoby z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości lub naruszeniu nietykalności cielesnej innej osoby z takich właśnie powodów. W komentarzu do kodeksu karnego⁴ pojęcie znieważenia jest objaśnione jako okazanie pogardy, która wyraża bardziej negatywne emocje w stosunku do osoby niż tylko lekceważenie. Samo wyrażenie lekceważenia nie jest przestępstwem.

Obecnie istotnym problemem jest też homofobia. Niestety katalogi z art. 256 i 257 k.k. mają charakter zamknięty, dlatego też osobom znieważonym ze względu na orientację seksualną nie przysługuje ochrona na podstawie tych artykułów. Mają one możliwość skorzystania jedynie z art. 212 k.k. opisującego zniesławienie.

Otwarta Rzeczpospolita za absolutnie konieczne uważa rozszerzenie ochrony przysługującej z art. 256 i 257 k.k. na osoby będące ofiarami nienawiści ze względu na orientację seksualną⁵.

4 Np. Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz pod red. Jana Grajewskiego, Zakamycze 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Zolla, Zakamycze 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Wąska, C.H. Beck, Warszawa 2006; Kodeks Karny. Komentarz pod red. Tadeusza Bojarskiego, LexisNexis, Warszawa 2006

5 Projekt wraz z częściowym uzasadnieniem zaprezentowano podczas drugiego „okrągłego stołu” organizacji LGBTQ we wrześniu 2008 roku w Warszawie.

Przykłady zachowań wypełniających znamiona przestępstwa z art. 257 k.k. - publicznego znieważenia - to użycie słów „czarna małpa”, „bambus” czy zwrotów takich, jak „małpa powinna siedzieć na drzewie”, „czarnuch, niger, fuck the niger, s...j z Polski”, „wyp...j do Izraela”, „was tu Żydzi nie będzie”, „nic tu Żydzie nie zrobisz”, „ich miejsce jest w kominie”, „Jude raus”, „Żydzi do Palestyny”, „Żydzi wy... do pieca”, „Hitler was jeszcze nie wymordował”; publiczne wykonanie gestu pozdrowienia poprzez podniesienie prawej ręki w geście powszechnie uznawanym za nazistowskie pozdrowienie w obecności uczestników uroczystości i przedstawicieli mediów publicznych (miało to miejsce podczas obchodów rocznicy III Powstania Śląskiego), umieszczenie na stronie internetowej nagrania (wykonanego telefonem komórkowym), na którym uczniowie klasy unoszą ręce w geście powszechnie uważanym za nazistowskie pozdrowienie, a także przestępstwa naruszenia nietykalności, np. bicie, targanie za włosy, pchanie, szczypanie, plucie bądź polewanie piwem⁶.

Droga karna - zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

W sytuacji gdy byliśmy świadkami lub ofiarami działań, które w naszym odczuciu łamały jeden z wyżej opisanych przepisów, mamy kilka możliwości. Zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa możemy złożyć ustnie bądź pisemnie. Jeśli zdecydujemy się zrobić to pisemnie, powinniśmy opisać całe zdarzenie i wysłać pismo do prokuratury (wzór zawiadomienia - Załącznik 1).

Zawiadomić możemy również ustnie. W tej sytuacji należy udać się do komisarzatu policji i złożyć ustne zawiadomienie. Policjant zajmujący się sprawą będzie chciał poznać wszystkie szczegóły zdarzenia, o którym informujemy. Należy zauważyć, że zawiadomienie MUSI zostać przyjęte. Zdarzały się sytuacje, w których policja odmawiała przyjęcia zawiadomienia, ze względu na to, że zawiadamiający nie miał obywatelstwa polskiego⁷.

Organy ścigania (policja, prokurator) mogą odmówić wszczęcia śledztwa, są jed-

6 Np. sprawy: VII K 330/08, XV K 1323/08 (Sąd Rejonowy Białystok), II K 89/06, II K 1061/05 (Sąd Rejonowy dla Wrocławia - Krzyków), V K 774/06 (Sąd Rejonowy dla Wrocławia - Śródmieścia), XI K 270/07 (Sąd Rejonowy Gdańsk Północ)

7 http://warszawa.gazeta.pl/Warszawa/1,34889,6666897,Zydow_tez_wolno_krytykowac.html oraz <http://www.otwarta.org/panstwo-polskie-walczy-z-antysemityzmem-zapraszamy-do-dyskusji,559.html> - w tej sprawie policja odmówiła przyjęcia zawiadomienia, ze względu na narodowość zawiadamiającego.

nak zobowiązane do przyjęcia zawiadomienia, co oznacza, że bez wyjątku, **zawsze muszą sprawę zbadać i sprawdzić czy doszło do popełnienia przestępstwa**. Następnie prokurator powinien niezwłocznie (a w niektórych przypadkach w ciągu 30 dni) wydać lub zatwierdzić postanowienie o wszczęciu bądź odmowie wszczęcia śledztwa w danej sprawie. Jeżeli zostaniemy poinformowani o wszczęciu śledztwa, to możemy mieć satysfakcję z dobrze wypełnionego obywatelskiego obowiązku. Podczas czynności policji i prokuratora możemy zostać wezwani na przesłuchanie w charakterze świadka. Przesłuchanie musi nawiązywać do naszego zawiadomienia.

Inaczej wygląda sytuacja, gdy prokurator lub policja odmówi wszczęcia śledztwa. Na takie postanowienie, jeśli jesteśmy tylko zawiadamiającym, nie przysługuje nam zażalenie. Przysługuje ono jednak pokrzywdzonemu oraz osobie lub instytucji państwowej, samorządowej czy społecznej, która złożyła zawiadomienie (wzór zażalenia - Załącznik 2). Wynika z tego, że niekiedy o podejrzanym wydarzeniu dobrze jest poinformować np. „Otwartą Rzeczpospolitą”, ponieważ instytucja społeczna, jaką jest OR, w wypadku odmowy wszczęcia śledztwa ma większe uprawnienia niż osoba fizyczna zawiadamiająca o popełnieniu przestępstwa. Jeśli nasze zażalenie zostanie uwzględnione przez sąd, to dobrze wypełniliśmy obowiązek. Niestety, są jeszcze dwie inne możliwości. Po pierwsze, sąd może odmówić przyjęcia zażalenia, jeśli zostało złożone przed nieuprawniony podmiot (gdy zawiadamiający jest osobą fizyczną), jednak np. naszemu stowarzyszeniu odmówić już nie można. Na takie postanowienie również przysługuje zażalenie.

Po drugie, sąd może pozostawić nasze zażalenie bez rozpoznania, co de facto oznacza utrzymanie zaskarżonego postanowienia w mocy. Niestety, w tym wypadku nie przysługuje już nam dalsza procedura.

Uprawnienia zawiadamiającego

Po pierwsze, stosowne organy mają obowiązek przyjęcia każdego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, co oznacza, że policja lub prokurator w żadnym wypadku nie mogą tego odmówić. Osoba składająca zawiadomienie, która jest jednocześnie pokrzywdzonym bądź też instytucja państwowa, samorządowa lub społeczna mają większe uprawnienia niż osoba, która złożyła zawiadomienie jako świadek zdarzenia. Dobrze jest więc czasami poinformować o sprawie jakąś instytucję, np. nasze stowarzyszenie.

Należy jednak pamiętać, że złożenie zawiadomienia o niepopelnionym przestępstwie jest występkiem. Za taki czyn możemy zostać ukarani, ale **tylko** w sytuacji, gdy mamy świadomość, że nasze zawiadomienie jest fałszywe, a przestępstwa nie popełniono!

Podsumowanie

Kodeks Postępowania Karnego stanowi, że istnieje społeczny, a nie prawny obowiązek zawiadomienia prokuratora lub policji o popełnieniu przestępstwa. Oznacza to, że niepodporządkowanie się temu nakazowi nie pociąga za sobą żadnych konsekwencji prawnych. Jednak społeczne konsekwencje przyzwalania na popełnianie przestępstw (bo brak reakcji na wszelkie antysemityczne, ksenofobiczne i rasistowskie zachowania trzeba nazwać przyzwoleniem) są bardzo poważne. Nawoływanie do nienawiści nie znajduje absolutnie żadnego uzasadnienia i dla świadomego obywatela powinno być czymś niedopuszczalnym. Dając przyzwolenie na podobne zachowania, nigdy nie oczyścimy naszego społeczeństwa ze zła, jakim jest antysemityzm, ksenofobia i rasizm. Jeśli nie mamy ochoty kontaktować się z organami ścigania, zawsze możemy zgłosić tego typu zdarzenie jednej z organizacji pozarządowych zajmujących się tą problematyką (np. „Otwarta Rzeczpospolita”, „Nigdy Więcej”).

Warto też wiedzieć, że istnieje instytucja świadka anonimowego⁸. Jeśli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby wobec uczestnika postępowania lub wobec najbliższych mu osób, pozwala to utajnić jego dane osobowe.

Podsumowując, przypomnijmy podstawowe przesłanie Poradnika obywatela: nie bądźmy bierni! Mamy wiele możliwości reakcji na to, co nam się nie podoba i co nas oburza. Korzystajmy z nich! Nie bójmy się działać!

Jeśli masz jakieś wątpliwości

⁸ Zgodnie z art. 184 kodeksu postępowania karnego „...Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, w tym danych osobowych, jeżeli nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie. Postępowanie w tym zakresie toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową....”.

napisz lub zadzwoń:

Otwarta Rzeczpospolita.
Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii
Krakowskie Przedmieście 16/18
00-325 Warszawa

e-mail: otwarta@otwarta.org
nr telefonu: +48 (022) 828 11 21
fax: +48 (022) 828 11 21

Część przykładów przestępstw wymienionych w poradniku pochodzi z prawdziwych spraw, z którymi Otwarta Rzeczpospolita miała do czynienia w swojej działalności. Sygnatury spraw znajdują się w przypisach.

Przy przygotowaniu *Poradnika obywatela* korzystałem z następujących opracowań:

1. Kodeks Postępowania Karnego. Komentarz pod red. Jana Grajewskiego, Zakamycze 2006
2. Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Zolla, Zakamycze 2006
3. Kodeks Karny. Komentarz pod red. Andrzeja Wąska, C.H. Beck, Warszawa 2006
4. Kodeks Karny. Komentarz pod red. Tadeusza Bojarskiego, LexisNexis, Warszawa 2006

Załącznik 1.

Miejscowość, data
Imię i nazwisko
adres
Prokuratura Rejonowa
dla... *(wpisać miejsce)*

Zawiadomienie

o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu

Niniejszym zawiadamiam, że *(dane sprawy)*, dnia *(data)* popełnił następujący czyn *(zwięzły opis czynu)*, tj. o przestępstwie z art. *(numer artykułu)* kodeksu karnego. *(Uwaga! Nie musimy podawać numeru artykułu, policja, bądź prokurator sami określą kwalifikację prawną czynu, jeśli my tego nie zrobimy)*

(Podpis)

Załącznik 2

Miejscowość, data

Imię i nazwisko

adres

Do

(Sąd właściwy do rozpoznania sprawy w... *(miejsce)*)

za pośrednictwem Prokuratora Rejonowego dla ...*(miejsce)*

Zażalenie

na postanowienie o odmowie wszczęcia dochodzenia

z dnia *(tu wpisać datę)*

wydane przez Prokuraturę Rejonową w ...*(miejsce)*

w sprawie *(wpisać numer sprawy z postanowienia)* o czyn z art. *(wpisać numer artykułu - kwalifikację prawną czynu)* k.k.

Na podstawie art. 306 § 1 k.p.k. oraz art. 425 § 1 i 2 k.p.k. zaskarżam wyżej wymienione postanowienie w całości.

Na podstawie art. 427 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 438 § 1 k.p.k. zaskarżonemu postanowieniu zarzucam obrazę prawa materialnego.

W konsekwencji wnoszę o uchylenie zaskarżonego postanowienia i wszczęcie postępowania w tej sprawie.

(Podpis)

An extended version of Citizen`s Guide published for „**Law against hate**” project.

*I want to extend my thanks to Stefan Cieśla for his contribution to the **Guide** and his valuable comments.*

Adam Kwiecień

Graphic design
Michał Braniewski

Edited by
Marek Gumkowski

The Project is implemented with the support granted by the Trust for Civil Society Trust in Central and Eastern Europe and by Stefan Batory Foundation.

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Citizen's guide

What can we do when we encounter hate speech?

Warsaw, January 2011

Introduction

Most of us probably do not even realize that the problem of hate speech, as well as acts resulting from national, racial or ethnic hatred, are regulated in Polish penal code, and that an offence “based on hatred” may be punished by imprisonment. Moreover, anyone can pursue one’s claims in accordance with the civil code.

Frequently, we either do not realize that an offence has been committed, or we are reluctant to visit a police station and take part in the proceedings that would follow. And so we remain passive. I hope that our Guide will help you to make a decision and undertake an effective intervention.

Adam Kwiecień

Defining hate speech

The term “hate speech”, in the sense used here, includes statements (in both verbal and written form), graphic depictions or music works which abuse, accuse, deride or humiliate groups or individuals for reasons such as racial, ethnic or religious affiliation, as well as sex, sexual preferences, and disability. We attempt to present a general understanding of hate speech as is accepted by institutions fighting off racism and xenophobia¹.

Pursuing one’s rights according to civil code

In simple words, there are two branches of law which enable counteracting hate speech: civil law and penal law.

According to Art. 24 § 1 of the Civil Code (CC), anyone whose personal welfare has been violated by actions of another person has the right to demand that the offender refrain from those actions and make amends, particularly through issuing a statement, adequate in both form and content. The Civil Code also enables the complainant to demand financial compensation or making a donation to a particular public cause.

Personal welfare in such case is our right for our views, our national, ethnic or religious affiliation to be respected. In other words, if we feel personally offended by some expression of hate speech, it is our legal interest to demand, pursuant to CC, that the defendant - through the court ruling - refrain from using hate speech and pay adequate compensation.

¹ Def. after <http://or.icm.edu.pl/monitoring3.htm>

The advantage of choosing civil law procedure is that we (the complainant) can actively take part in and exert influence on the court proceedings. The negative side is the necessity to pay 500 PLN to cover the costs of the proceedings, although persons with low income may be exempt from this fee.

Following criminal proceedings

Art. 304 §1. Anyone who has learned about an ex officio persecuted offence having been committed is socially obligated to inform the police or the prosecutor's office. Art. 119 §3 is applied accordingly.

The above article of the Penal Code is of vital importance for every citizen. Informing the law enforcement bodies about a criminal offence is not only our right but our civic duty. However, in order to perform this duty we need to know the characteristics of an act which make it a criminal offence and what we should do when we witness an incident we suspect to be an offence.

In our "Guide" I shall now explain in what cases we encounter criminal offences as defined in articles 119, 256 and 257 of the Penal Code, and what actions we can undertake when we witness them.

Article 119 of the Penal Code

Art. 119 § 1. Anyone who uses violence or unlawful threats against a group or an individual due to their national, ethnic, racial, political, religious or irreligious affiliation is liable to imprisonment from 3 months to 5 years.

§ 2. Anyone who publicly incites the offence defined in § 1 is liable to the same punishment.

An offence under Art. 119 of PC includes using violence or threatening other people because of their national, ethnic, racial, political, religious or irreligious affi-

liations. Encouraging such behaviour is also an offence. How should we understand the above regulation? Violence means using physical force which does not have to be aimed directly at a group or an individual, but also against their property, e.g., puncturing car tyres. The motivation is essential in this case. If a particular act is to be qualified as an offence under Art. 119 of PC, it has to be committed due to the national, ethnic, racial, political, religious or irreligious affiliations of the injured party.

A threat means threatening someone that an offence will be committed against the injured party or persons close to him/her.

Regulation included in § 2 of the above article concerns activities which encourage committing offences described in § 1, through verbal persuasion, in writing or via mass media. It is important that inciting such acts must be done in public, i.e., in such a way that the message reaches unlimited audience.

The following examples of behaviour are considered to be offences in view of Art. 119 of PC: physical violence, contravening personal inviolability, harassment, threats, beating, pushing, threatening with beating or other form of injury, destroying property (e.g., above-mentioned puncturing of car tyres, breaking windows).

Summing up, any behaviour involving physical injury or threatening with such behaviour, as well as destroying possessions, motivated by reasons described earlier, is a criminal offence and should be reported to the police or the prosecutor's office.

Article 256 of the Penal Code

Article 256. Anyone who publicly propagates the fascist system or other totalitarian system, or incites hatred based on nationality, ethnicity, race, religion or irreligion is liable to punishment of fine, restriction of freedom, or imprisonment up to 2 years.

In order to interpret this regulation it is necessary to define the fascist or totalitarian system. The commentary to the Penal Code² describes fascism as extremely nationalistic, antidemocratic and anti-liberal political movement aiming at constitution of totalitarian state. Totalitarianism is a system of government based on an ideology, typical of some 20th century states. Its essential characteristics is official ideology, which has to be unconditionally accepted by all citizens, continuous revolution, censorship and all-embracing propaganda.

What is meant by “propagating” such system? According to Art. 256 of PC it means behaviour which leads to publicly presenting fascist or totalitarian system in the way which aims at persuading other people to accept it. Public expression of approval may also be considered propagating.

Inciting hatred based on national, ethnic, racial, religious differences or due to irreligiousness is treated as spreading hatred and aversion to others because of above-mentioned characteristics. It may be manifested both in spoken or written form as well as through gestures.

The examples³ of acts exhausting the features of a criminal offence pursuant to Art. 256 of PC are as follows: drawing a swastika or “SS” symbol on the wall (especially in the form of two so-called lightnings), publicly presenting the would-be advantages of the fascist or totalitarian system, yelling slogans such as “Heil Hitler!” or “Sieg Heil!” in public (e.g., on public transport), drawing a swastika on a fogged up bus windowpane, showing off in public a tattoo with a fascist symbol.

However, praising fascism during private conversation or the sole fact of having

2 For example: Code of Penal Procedure Commentary, Jan Grajewski, ed., Zakamycze 2006; Penal Code Commentary, Andrzej Zoll, ed., Zakamycze 2006; Penal Code Commentary, Andrzej Wąsek, C.H. Beck, ed., Warsaw 2006; Penal Code Commentary, Tadeusz Bojarski, ed., LexisNexis, Warsaw 2006.

3 For example cases: XV K 5/08, XV K 797/08 (District Court Białystok), II K 909/06 (District Court Wrocław - Krzyki), III K 1002/06 (District Court Bydgoszcz), II K 621/09, VI K 378/08 (District Court Strzelce Opolskie)

a tattoo with a fascist or totalitarian symbol is not in itself a criminal offence. Also, not every utterance including words such as “Negro”, “Jew” or “queer” is a criminal offence. Nevertheless, one should be sensitive to expressions which may appear neutral and yet may be offensive and may constitute a criminal offence.

Article 257 of the Penal Code

Art. 257. Anyone who publicly insults a group or an individual due to their national, ethnic, racial, political, religious or irreligious affiliation, or abuses their bodily inviolability for the same reasons, is subject to the penalty of imprisonment up to 3 years.

The aim of this regulation is to protect two exceptionally important values: human dignity and physical safety.

In the commentary to the Penal Code⁴ the term “insult” is explained as showing contempt which is emotionally more negative than disrespect. Showing disrespect is not an offence.

An important problem nowadays is homophobia. Unfortunately, the list of groups whose dignity is protected under Articles 256 and 257⁵ of PC is final; therefore people abused or insulted because of their sexual orientation are not protected under those articles. They may only use Article 212 of PC which refers to libel.

Open Republic Association takes a definite stand in this matter, insisting that persons who fall victims to hate speech due to their sexual orientation should be included among those protected under Articles 256 and 2575.

4 For example: Code of Penal Procedure Commentary, Jan Grajewski, ed., Zakamycze 2006; Penal Code Commentary, Andrzej Zoll, ed., Zakamycze 2006; Penal Code Commentary, Andrzej Wąsek, C.H. Beck, ed., Warsaw 2006; Penal Code Commentary, Tadeusz Bojarski, ed., LexisNexis, Warsaw 2006.

5 The project with the part of justification was presented at the second meeting of LGBTQ organization in September 2008 in Warsaw.

Examples of behaviour exhausting the features of offences under Art. 257 are words and expressions such as “black monkey”, “bamboo”, “monkeys should stay in trees”, “nigger”, “fuck the nigger”, “sod off from Poland”, “kikes, you won’t stay here”, “their place is in the chimney”, “Jude raus”, “kikes to Palestine”, “Hitler should have done in all of you”; raising right hand in public in a gesture generally recognized as a Nazi greeting (as it occurred during the celebration of the anniversary of the 3rd Silesian Uprising in the presence of participants and the media), putting on the Internet a movie (recorded with a cell phone) in which high school students raise their hands in the above-mentioned Nazi greeting; and abusing bodily inviolability, e.g., beating, yanking someone’s hair, pushing, pinching or pouring beer on someone.⁶

Filing notification about a criminal offence

If we have witnessed or fallen victim to the action/s which we believe belong to the category of punishable offences described earlier, we should file a notification about a crime having been committed. We can do so either in verbal or in written form. If we decide on the latter, we should describe the whole incident and send this information to the prosecutor’s office. (For example of the notification form - see Annex 1).

Another form of informing the authorities is verbal notification. To make it effective one needs to appear in person at the police station and relate the incident. The policeman receiving information will want to know all the details of the incident. It is of essential importance to remember that the police are unconditionally obligated to accept the notification. In spite of this rule, there occurred situations when the police refused to accept the notification, ostensibly because the person did not have Polish citizenship⁷.

⁶ For example cases: VII K 330/08, XV K 1323/08 (District Court Białystok), II K 89/06, II K 1061/05 (District Court Wrocław - Krzyki), V K 774/06 (District Court Wrocław - Śródmieście), XI K 270/07 (District Court Gdańsk Północ).

⁷ http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,6666897,Zydow_tez_wolno_krytykowac.html -- and <http://www.otwarta.org/panstwo-polskie-walczy-z-antysemityzmem-zapraszamy-do-dyskusji,559>.

The law enforcement bodies (i.e., police or prosecutor's office) may refuse to start an investigation. However, they are obligated to accept a notification, which means that they have to examine the matter and decide whether a criminal offence has been committed. Afterwards the prosecutor should without delay (in some cases within 30 days) take up a decision about opening or rejecting the investigation. If we receive information that the investigation has been instituted, we may be satisfied that we have properly performed our duty as a citizen. In the course of the proceedings we may be called up as a witness by the police or prosecutor's office. The questioning has to refer to our notification.

The situation differs when the prosecutor or the police refuse to institute an investigation. In such case, if we filed the notification as a witness, we have no right to lodge a complaint. However, such a complaint can be filed by an injured party as well as by a public, local or non-governmental institution which handed the notification (example of a complaint - Annex 2). It follows that in some cases it is reasonable to notify one of those organizations (e.g., Open Republic Association) since they can act more effectively in the situation when the relevant authorities refused to institute an investigation. If our complaint is accepted by the court, we have properly fulfilled our obligation. Unfortunately, two other possibilities may occur. First, the court may reject a complaint filed by an unauthorized entity (an individual) but must accept it from a registered organization. Second, our complaint may be left without cognizance which in fact means that the appealed decision has been sustained. Unfortunately, the legal course of action is then closed.

The rights of the person filing notification

The relevant law enforcement bodies are obligated to accept every notification about an offence. Under no circumstances may the police or the prosecutor's office refuse to do so. If the notification is filed by the injured party or by a state, local government, or social organization, it may be more effective than if it is done by a

html -. in this case police refused to accept notification because of the nationality of the person who handed it

person who has witnessed the incident. That is why it may be reasonable to inform a proper organization, such as our association, about the problem.

It has to be stressed here that notifying the authorities about an offence which has not in fact been committed is in itself an offence. However, it may be punished only in the situation when we are aware that our notification is false and no offence occurred!

Summary

According to the Code of Penal Procedure, informing law enforcement bodies about a criminal offence is a social - not legal - obligation. Thus our refraining from performing this duty will not be followed by any legal consequences. However, social consequences of complying with such offences (for lack of reaction to any anti-Semitic, xenophobic or racial behavior means, in fact, compliance) are very serious. Inciting hatred has absolutely no justification and should be entirely unacceptable for any citizen with social awareness. If we show acquiescence with it, we shall never eradicate from our society the evil of anti-Semitism, xenophobia and racism. If we are reluctant to contact the law enforcement bodies, we can always inform about such incidents one of the non-governmental organizations dealing with similar problems (e.g., “Open Republic”, “Never Again”).

It is also worth remembering about the institution of anonymous witness⁸. In case of justified fear that the participant of the proceedings or people close to him are threatened with violence or menace it is possible to grant him a clause of confidentiality.

Summing up, let us remember that the basic message of our Guide is: Let us not be passive bystanders! There are several ways we can counteract the acts, which we find disturbing and outrageous. So let us use our rights! Let us not be afraid to act!

⁸ According to Article 184 of the Code of Penal Procedure, “...If there is a justified apprehension that a witness or persons close to him are in danger as to their lives, health, freedom or property, then the court or the prosecutor may decide to conceal the information that would reveal the witness’ identity including personal data if they are not essential for the outcome of the proceedings. The proceedings are then followed without the participation of the party in question and are qualified as classified information.

Some of the examples given in this guide are real cases from the “Open Republic” experience. Document reference numbers are given in footnotes.

The following materials were used in preparing the Citizen’s Guide:

1. Kodeks Postępowania Karnego (Code of Penal Procedure). Commentary, Jan Grajewski, ed., Zakamycze 2006.
2. Kodeks Karny (Penal Code). Commentary, Andrzej Zoll, ed., Zakamycze 2006.
3. Kodeks Karny (Penal Code). Commentary, Andrzej Wąsek, C.H. Beck, ed., Warsaw 2006.
4. Kodeks Karny (Penal Code). Commentary, Tadeusz Bojarski, ed., LexisNexis, Warsaw 2006.

Annex 1.

Place, date
Name, surname
Address

District Prosecutor's Office
For...*[area]*

Notification of an ex officio prosecuted offence

I hereby inform that *[perpetrator's data]* on the day *[date]* in *[place]* committed the following act *[short description of the act]* i.e. I notify of a criminal offence under Art. *[article number]* of the Penal Code.

[Note! We are not obligated to write down the article number. Prosecutor or the police will do that for us]

[Signature]

Annex 2.

Place, date
Name, surname
Address

To
[Court applicable for examining the case]
In *[place]*
Through the intermediary of the District Prosecutor's Office
For *[place]*

Complaint

Against the decision on refusal to institute the investigation dated [date]
Issued by the District Prosecutor's Office in [place]
relating to case [no. of the case] concerning the act from Art. [no. of article - the
legal qualification of the act] of PC.

Pursuant to Art. 306 § 1 of the Code of Penal Procedure (CPP) PC, and Art. 425
§ 1 and 2 of CPP I hereby appeal against the above decision in full.

Pursuant to 427 § 1 and 2 of CPP, and Art. 438 § 1 of CPP I charge the appealed
decision with infringement of the substantive law.

Consequently, I apply for revoking the appealed decision and instituting the
proceedings in this case.

[Signature]

**If you have any questions or doubts,
get in touch with:**

**Open Republic Association against Anti-Semitism and Xenophobia
Krakowskie Przedmieście 16/18
00-325 Warsaw, Poland**

e-mail: otwarta@otwarta.org
phone: +48(22) 828 11 21
fax: +48(22) 828 11 21